کشانی واتا له زمانی کوردیدا د. دارا حمید محمد د. بیّستون حسن احمد زانکوّی گهرمیان – فاکه لْنتی یهروهرده – سکولّی زمان و زانسته مروّقایه تییه کان – بهشی زمانی کوردی

ييشهكى :

بابهتی واتا یهکیکه لهبابهته پر ههستیارهکانی زمانهوانی ، چونکه له رئی ئهم بابهتهوه زمان وابهستهی زانستهکانی تری وهك دهروونناسی(psychology) كۆمهئناسی(Sociology) و .تـد بـووه ، و لهنه نجامیـشدا زانستهکانی زمانهوانی دهروونی (psychology) (Sociolinguistics) هاتنه زمانهوانی دهروونی (psycholinguistics) هاتنه ئاراوه . (محمد معروف فتاح ، ۲۰۱۰ : ۱۳۵) ، فهراههمبوونی ئهو زانستانهی زمان ههایی گهشهکردنی باشی بو زمان رهخساند بهتاییهتی لهبواری گورانی واتادا ، چونکه دهکریت ، کهرهستهی ئاستهکانی فونهتیك و دهنگهکانی زمان و مورفولوژی و وشهکانی زمان لهچوارچیوهبدرین ، و قائببهندبکرین ، بهلام ههرگیز ناتوانریت ، واتا دهستهموبکریت ، و سیفهتی نهگوری بهسهردا بسه پینریت ، چونکه واتا به پیی پیویستی ژبانی کومه ل و گهشهکردنی بوارهجیاوازهکانی ژبانی کومه لگا دهگوریت .

گۆرانی واتا هۆکار و جوری زوری ههیه ، ئهوهی مهبهستی ئهم ئیکونینهوه بیت ، جوریکه نه جورهکانی گورانی واتا که که کشانی واتا » (extension of meaning)یه ، نهبهر گرنگی بابهتهکه وهک ناونیشانی باسهکهمان ههنمانبژاردووه . ئیکونینهوهکه به پینی رنیازی وهسفی شیکهرهوهی نه نجام دراوه ، و به پینی پیویستیش ریبازی میژوویی پیرهوکراوه ، باسهکه تهنها ئیکدانهوه سینمانتیکییهکانی کشانی واتا نهخودهگریت . هوکاری سهره کی هه نبژاردنی بابهته که بو نهوه دهگهریتهوه ، که نیکونینهوه به نهوناسازی کوردیدا ، که نیکونینهوه کی تیروته سهل و سهربه خو نهسهر بابه تی کشانی واتا نهکراوه ، که نهمه گرفتیکه نهواتاسازی کوردیدا ، نهم روهوه نومید ده کهین ، نیکونینهوه کهمان کهنینیک نه بواری واتاسازیدا بگریت ، کهره ستهی زمانی نیکونینهوه کهمان بریتییه نه زاری ناوه راست ، نیکونینهوه که دابه شکراوه به سهر دوو به شدا .

بهشى يەكەم : بەناونيشانى (كشان وگۆړانى واتا چەمك و ھۆكارەكان)ەوەيە ئە دوو تەوەر پيكديت :

تهوهری یهکهم باس له چهمك و ییناسهی كشانی واتا لهزماندا دهكات .

تهوهری دووهم تاییه ته به جهمك و هوكارهكانی گورانی واتا لهزماندا .

بهشی دووهم که بهناونیشانی(هوّکارهکانی کشانی واتا)هوهیه ، تاییهته به خستنه پووی هوّکارهکانی کشانی واتا ، و تیّیدا شهش هوّکاری کشانی واتاخراوهته به رباس و لیّکوّلینه وه .

لهكۆتايشدا گرنگترين ئه نجامهكان خراونهته پوو ، دواتر ئاماژه بۆ هـموو ئـهو سهرچـاوانهكراوه ، كـه لـه ليكۆٽينهوهكـهدا سووديان ليوومگيراوه . ئينجا كورته يهكى باسهكه بههه ردوو زمانى عاره بى و ئينگليزى خراونه ته روو .

بەشى يەكەم كشان وگۆرانى واتا جەمك و ھۆكارەكان

تهومری یهکهم : چهمك و ییناسهی کشانی واتا :

کـشانی واتــا (extension of meaning)لهزمانــهوانی کوردیــدا (فراوانبــوونی واتــای)یــشی بهرانبــهر بهکارهاتووه.(محمد معروف ،۱۹۹۰ : ۱۲۴) (عهبدولاً عزیز ،۱۹۹۰ : ۱۸) (هوٚگر محمود ، ۱۹۹۳ : ۱۷)(فتـاح مامه ،۲۰۰٤ : ۲۰۰ (عبدالواحد مشیر،۲۰۱۱ :۹۳)بریتییه له توانای پهکهزمانییهکان لهگهیاندنی واتایهك زیاتر ، بهم ییّیه (فراوانبوونی واتا بهو دیاردهیه دموتریّت ، که وشهیهك توانای گهیاندنی مهبهست و واتای هه نکشیّت ، یان بواری به کارهیّنانی فـراوانتر بیّت .(احمد مختار ،۱۹۹۸ : ۲۲۳).

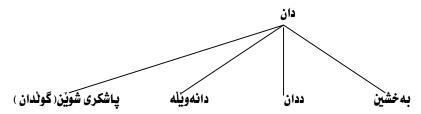
لهسۆنگهی پیناسهکردنی واتاوه وهك ئۆلمان دهلیّت : (واتا بریتییه لهو پهیوهندییه دووسهرییهی له نیّوان ویّنهی هۆشهکی و وشهدا ههیه .(کۆروش سهفهوی ،۲۰۰۸ :۱)) .یان دهوتریّت ، واتا بریتییه (لهناوهروّك و مهبهستی ئهو ویّنه هوشهکییانهی که به هیّما دهنووسریّن یان بهدهنگ دهوتریّن . (د. طالب حسین ،۱۹۹۸ : ۲۱) دهردهکهویّت ، که ههموو وشهیهك بهرانبهر بهویّنهیهکی هوشهکی دهوهستیّت ، و ئهو ویّنه هوشهکییه لهمیّشکدا پاریّزراوه ، لهبهرئهوه کشانی واتا کاتیّك روودهدات ، که ویّنههوشهکییهکانی وشهیهك یان یهکهیهکی زمانی زیاتر ببیّت ، ئیتر دهکریّت ، فراوانبوونی توانای وشه لهگیاندنی ویّنهی هوشهکیدا له:

۱- واتاى فەرھەنگىدا بيت ، كەزۆرجار بوونى زارو شيوەزارى جياواز ھۆكارى يەيدابوونييەتى . وەك نموونەى (١):

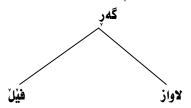

۲- یان لهریی دیاردهی هاوبیژیی و فرهواتاییهوه بیت . وهك نموونه کانی (۲-۳) :

هاوبيّر Homonym وهك : ٢-دان

فرمواتا Polysimy ومك: ٣- گهر

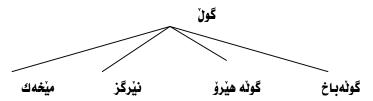

۳- له رِيْى دەستنيشانكردنى سيما واتاييهكانى وشهوه بيّت Semantic Marker. وهك: نمونهي ۱۶-ب) :

٤- له رينی به کارهينانه وه . وه ك نموونه ی (۵):
 نمونه ی (۵) خوارد

Same کشانی واتا وهك د. ئیبراهیم ئهنیس ده نیّت: (بریتییه له فوّرمی كوّن و واتا و مهبهستی نویّ واته ههمان فوّرمه و آره (form) به لاّم به واتای نوی (ابراهیم انیس ۱۹۷۲، ۱۹۷۲) بهم شیّوهیه به كارهیّنه درانی زمان ههمان فوّرمه كوّنه كانی زمان به مهبهست و ناوه دروّکی نویّ به كارده هیّنن ، ئه مه شگه لیّ هوّكارو شیّوازی ههن ، كه له به شی دووه می لیّكوّنینه وه كهماندا باسیان .

Crystal .D بۆچوونى وايە كەوشەى extension ئەبنەرەتدا زاراوەيەكى فەئسەفىيە ، بەلام ئىستا ئەبوارى زمانناسى و بەتايبەتى ئە سىمانتىكىسدا بەكاردەھىنىزىت ، ئەوبوارەشدا ئاماۋە بۆ بوونى يەكەيەكى سىمانتىكى يان چەند يەكەيەكى سىمانتىكى (Semantic Unit) . بۆ نموونە : سىمانتىكى (Crystal .D 2003 :173) . بۆ نموونە : وشەى گول واتايەكى دىيارىكراوى خۆى ھەيە ، كە واتا سىمانتىكىيەكەيەتى ، بەلام ئەھەمان كاتىدا ئەكرى ئەو واتايە بىكشىت ، بەشىوەيەك كە ئەو فۆرمە ھەموو جۆرەگوئىك بگرىتەوە ، چونكە كە دەوترى گول دەكرى ، چەمكى ھەموو جۆرەگوئىك بگرىتەوە ، چونكە كە دەوترى گول دەكرى ، چەمكى ھەموو جۆرەگوئىك بگرىتەن :

R. Hurford ئەم رووەوە ھەمان بۆچوونى ھەيە ، و extension كشانى واتا بەوە ئىكدەداتەوە ، كە گروپىك واتا بەيدە كە دەداتەوە ، كە گروپىك واتا بەيدەك وشە ئاماژەيان بۆبكرىت (81) 2007 (R. Hurford) وەك وشەي پە نجەرە كە ھەموو جۇرە پە نجەرەيەك دەگرىتەۋە .

د. محممدد مهعروف فه تاح سهباره ت به کشانی واتا ده نیت : (نه فراوانبوونی واتادا وشه به تیپه پربوونی کات واتایه کی فراوانتر پهیداده کات ، و دیارده یه کی گهوره تر ده گریته وه . (محمهدمه عروف ، ۱۲۴، ۲۰۱۰) واته وشه نه کشانی واتادا مهبه ستیکی فراوانتر نهمه به به کسانی واتادا مهبه ستیکی فراوانتر نهمه به سهره کی و بنجییه که یه ده گهیه نیت (Sebastian, 2002:239). نه حمه د موختار ده نیت: (کشانی واتا گۆرانی مهبه ستی واتایه نه واتایه کی تاییه ته وه و و اتایه کی گشتی . (احمد مختار ،۱۹۹۸ ، ۲۶۳) . بو نموونه وشه ی (سهندویچ) ناوی نه و کهسه یه کهیه که مجار نه و جوّره خواردنه ی دروستکرد , که چی نیستا بو هه موو خواردنی کی سهرپییی (سهفه دی) به کاردی تا نه که نیستا و شه کهیه (دارا حمید ،۲۰۱۰ : ۳۵). یان وشه ی کهسه ده تا نیستا که سهره و جوّره پارچه یه که ده و تریت کوتان به که ده و جوّره پارچه یه که ده و تریت کوتان . ۱۹۷۳ نه کوتان به که ده و جوّره پارچه یه که ده و تریت کوتان .

ههرسهبارهت بهکشانی واتا د. نور هودا لهوبروایهدایه ، که گهلی هوّکارههن ، راستهوخوّ وابهستهن بهژیانی تاکهکانهوه ، و قسه پیّکهرانی زمان ناچاردهکهن ، له وشه کوّن و بهسهرچووهکانی زمان سوودوهربگرن ، دواتر بو مهبهست و ناوهروّکی نوی بهکاریان بهیّنن ، بهشیّوهیهک لهگهل رموتی نویّی ژیانیاندا لهبار و شیاو بیّت (د.نورالهدی،۱۹۹۵ ، ۲۰۰) به پیّی نهو بوّچوونه زمانی کوردی زوّر چالاکانه سوودی لههموو یهکهزمانییهکانی وهرگرتووه، و بهرگی نویّی بهبهرداکردون ،دواتـر بوّ مهبهست و واتای نویّ بهکاری هیّناوون . بوّنموونه :

وێڗه ____ ئەدەب

٧- وهجاخ: بهماناي كوانو، ناگردان، هاتووه ههرچهنده بهكارهيناني كهم بووهتهوه به لأم به واتاي نوي بهكارهينراوه:

وه جاخ كوانو، ئاگردان ئەمرۆ بەكارھينانى زۆر دەگمەنە

وهجاخ → نهوه ، زوْر بهكارديّت

۷- قوم : وشهیه که له کوندا به داریکی دریژ و تراوه ، ناوی چانکراوه و ناوی تیکراوه بو مه رومالات . به لام نه مرو نه و به کارهینانه نه ماوه به نکو به مانای بریک ناودیت ، که له پری دهم زیاتر نه بیت .

دەتوانىن ، كشانى واتا ئەشيودى ئەم ھيلكارىيەدا بخەينەروو :

تهومری دوومم : چهمك و هۆكارمكانی گۆرانی واتا:

سهرهتا بهچهمکی گۆپان نهواتادا دهست پیدهکهین ، که به پینی تیروانینی زانایانی واتا و ههندی نهزانستهکانیتر دهگۆپیت . بۆنموونه (Cohen) کۆین گۆپانی واتا بهوه پینناسه دهکات ، که بریتییه نه توانای وشهکانی زمان نهگهیاندنی واتاو مهبهست و بیری نویدا ، نهمهش بهتیپهربوونی کات و به پینی سستمیکی زمانیی دهبیت . (Olman.S) . کهچی (Olman.S) نویدان سهبارهت بهگۆپانی واتا دهنیت ، نهبهرئهوهی واتا بریتییه نه پهیوهندی نیوان ناو و وینههوشهکییهکان ، کهواته ههرگۆپانیک نهو پهیوهندییهدا رپووبدات دهبیتههوی گۆپانی واتا . (نولان ، ۱۹۹۷) . ههندیک نهزانیان وای بۆدهچن ، که گۆپان نه واتای وشهکاندا رپوونادات ، بهنکو نهوهی رپوودهدات گۆپانه نه ناولینراوهکاندا (عبدانله عزیز ۱۹۹۰ : ۲۲) نهم بۆچوونه دوو نیکدانهوه ههندهگریت :

- ۱- ئهگهر واتسا پهیوهندی نیّسوان وشه و ناونراوهکه بیّست ، ئهوا گهر نساونراو زیساد بکسات و ههمان وشهی بهرانبهربهکاربهیّنریّت ، بوّچوونهکه راست دهبیّت ، و لهنه نجامی گوّرانی ناونراوهکان واتای وشهکان دهکّوریّت .
- ۲- هەندى جار واتاى وشه به پنى بەكارهننان و بەھۆكارى زمانەوانى دەگۆرنت ، كە ئەمەھەرگىز پەيوەندى بە ناونراوەوە نابنت ، چونكە گۆرانى واتا بەتەنها بەسەر وشەيەكدا نايەت بەنكو وەك جومگەيەكى رستە گۆرانى بەسەردا دنت (محەمەد مەحوى ، ۲۰۰۹ : ۱۵۵)، وەك نموونەي (۹ ۱۰)

نمووندی ۹- پیاوهکه گهورهیه

نمونهی ۱۰- له رستهی : ئهو پیاوانه بکوژن . (صباح رشید ،۲۰۰۰ :۲۳).

- ــ ئەو يياوانە (يياو كوژن) .
 - ــ ئيوه ئهو پياوانه بكوژن

کشانی واتای فریزی (بکوژن) به هوی هیزه وه یه Stress ، که دوو لیکدانه وه ی بو دهکریت:

بکوژن =
$$+$$
 رهگی کردار $+$ (ن) جیناوی لکاو = ناوی بکهر (هیز دهکهویّتهسهر برگهی(۲) بکوژن = $+$ رهگی کردار $+$ (ن) جیناوی لکاو = کرداری داخوازی (هیّز دهکهویّتهسهر برگهی (۱)

به پێی بۆچونی د. محهمهدی مهحوی که گۆړانی واتا به واتاگۆړکێ ناودەبـات ، (بریتییـه نـه لادان نهبـهکارهێنانی ئاسـایی وشهیهك ، که وردەورده زۆر بهکاردەهێنرێت و دەبێت به فرەبهکارهێنهریی ، و نهبهرئهوهی پهیوەندی نێوان فۆرم و نـاوەرۆك نهخۆوەیه ، ئهگهر ناوەرۆکی وشهیهك گۆړدرا پێویست ناکات فۆرمهکهشی بگۆړێت . (محهمـهدی مـهحوی، ۲۰۰۹) . بـه پێی همندێ بۆچوونیتر گۆړان نهزماندا نهئه نجامی تێپهربوونی کات روودهدات ، نههممووزمانێکدا دیاردهی گـۆړان بـوونی ههیـه و

لهتوانای کهسدا نییه ئهو گۆړانه رابگریّت ، گۆړانیش لهزماندا لـهخۆوه نابیّت ، بـهٹکو بـه پیّی پیّویـست و یـاسـا و دەسـتوور روودەدات (محمد معروف،۱۹۹۰ : ۱۱۶).

بهگشتی دهتوانریّت بوتریّت ، گۆړانی واتا بریتییه ، له گۆړانی توانای یهکه زمانییهکان له لهگهیاندنی واتاو مهبهستی نویّدا ، بهمهش ههرکاتیّک ، که توانای وشه لهگهیاندنی واتایهکهوه بـ گهیاندنی واتایهکی تـر و نواندنی ویّنهیهکی فویّدا ، بهمهش ههرکاتیّک ، که توانای وشه لهگهیاندنی واتایهکهوه بـ گهیاندنی واتایهکی تـر و نواندنی ویّنهیهکی خورستی کوّمهل بیّت تـه هار بیّت نه هارهی نوی ، یان له نه نجامی بهکارهیّنانی یهکه زمانییهکان بیّت لـه هارهی فریّر و پستهدا . نهم دیاردهیه بهشیّوهیهکی ههرهمهکی و بهبیّ بهرنامه روونادات ، به نکو به پیّی یاسا و ریّسا که زیاتر خوّی له ییّویستییهکانی ژبانی مروّقدا دهبینیّتهوه روودهدات .

هۆكارەكانى گۆرانى واتا لەزماندا:

گَـــۆران لەزمانــــدا بهگـــهنی شـــیواز و هۆکـــار روودەدات ، لەبەرئـــهوی زمـــان تاکـــه هۆکـــاری لیکگهیـــشتن و پهیوەندیکردنی(communication) مرۆڤه ، کهواته پیویسته شان بهشانی ههرگۆرانکارییـهك لـهژیانی مرۆڤـدا گـۆران لهزمانهکهیشیدارووبدات .(د. فتاح مامه ، ۲۰۰۶ : ۸۹) . لهدیارترین هۆکارهکانی گۆرانی واتا لهزماندا :

۱- هۆكارى مێژوويى : ئەم هۆكارەى گۆڕانى واتا پەيوەندى بە ژيانى كۆمەنگاوەھەيە ، چونكە ئاشكرايە كە ژيانى كۆمەل بەبلەردەوامى ئەگۆڕندايلە ، بەپێويلستيش زمان دەبلى گوړانى بەسلەردا بينت ، و يەكلە زمانىيلەكان بەمەبەسلىتى نلوئ
 بەكاربهێنرێن (دارا حميد ، ۲۰۱۰ : ۲۹)، ئەمەش بەچەند رێگەيەك دەبێت . وەك :

ا- نهمانی ناونرا و یان بهکارنههیّنانی و مانهوهی وشهکه : یهکیّکه لهو هوٚکارانهی که وابهستهن به گهشهکردنی ژیانی کوّمه له و دونکه دهکری له نه نجامی پیشکهوتنی ژیانی مروّق ههندی کهرهسته بهکارهیّنانی نهمیّنی ، به لام ناوهکهی بو مهدهستی نوی بهکارهیّنانی نهمیّنی ، به لام ناوهکهی بو مهدهستی نوی بهکاربهیّنریّت ، که بو خوّی جوّریّکه لهگورانی واتا لهزماندا . وهك نمونهی۱۱ :

۱۱- که نه شاخ: نامرازیکه نه کوندا نه شاخی گا دروست ده کرا و رؤنی تیده کرا ، دوات ر بوچه ورکردن به کارده هینرا (معروف قه ره داغی ، ۱۹۷۳ می ده ۱۹۷۳ می نه و نامرازه به کارناهینریت ، و مه رهه م به هه مووجوزه کانییه وه شوینی گرتووه ته وه می که چی نه و وشه یه نه نیستادا کورد بو مه به ستی نوی به کاری ده هینیت ، که بریتییه نه جوزه چاره سه ریک بو هه ندی نه خوشی به گرتنی خوین نه هدندی شوینی نه خوش .

که نه شاخ چهوری دان (شویننی چهوری). نهمرو نه ماوه. که نه شاخ چوره چاره سه ریکی پزیشکیی میلاییه.

ب- گۆړانی بههای ناونراو (شتهکان) ، دهکری لهنه نجامی گۆړانی بههای شتهکان بههۆکاری ئاین یان دابو نهریت ... تد ناوهکانیان ههندیک واتا لهدهست بدات یان واتای نوی بهدهست بهینیت ، ئهمهش زیاتر لهشیکردنهوهی یهکه زمانییهکان بو سیما واتاییهکانییاندا(Semantic Marker) روون دهبیتهوه ، که بنهمای تیورییهکه و لهلایهن (کاتز و فودور)هوه له ۱۹۹۳ دا دانرا(د.عبدالواحد مشیر ،۲۰۰۹)، وهک نموونهی ۱۲:

۱۲ - ئاگر : دیاره ئاگر لهژیانی میللهتی کورددا دوو قوّناغی ههیه، قوّناغی پیش موسولمان بـوونی کـورد ، قوّناغی دوای مسولمان بوونی کورد .بهم شیّوهیه :

```
قۆناغى يەكەم: ئاگر = + گروتين + رووناكى + پيرۆز +سووتينەر
قۆناغى دووەم: ئاگر = + گروتين + رووناكى +سووتينەر
```

وەك ديارە ، بەشيكردنەوەى وشەى ئاگر لەھەردوو قۆناغدا كە بەھاكانى لە بويرى ژيانى خەٽكدا لەقۆناغى دووەمـدا و بــە ھۆكارى ئاينەوە گۆراوە ، سيمايەكى واتايى لەو قۆناغەدا لەدەستداوە ، ئاشكرايشە كەئەمە بۆخۆى جۆرێكە لەگۆرانى واتا

۷- هۆكارى دووەم : گەشەكردنى ژيانى كۆمەنگا و ئاستى رۆشنبىرى : ژيانى كۆمەنگاى مرۆقايەتى ھەميشە ئەگۆپاندايە ، ئەمەش وا دەخوازنة ، كە زمانەكانيان ھەميشە گۆپانى بەسەردا بنت ، واتاى يەكە زمانييەكان بگۆپنة (ئاشكرايە كە گۆپانى ژيانى كۆمەلأيەتى و شارستانييەتى كۆمەلئك و گواستنەوەيان ئەقۆناغىكىـەوە بۆ قۆناغىكى تىر پيويىست بەگۆپان ئەدمانەكەياندا دەكات , بەپىنى پيويستى گۆپانكارىيەكانى ژيانى ئەو كۆمەئە(د. ابىراھىم خلىل ، ۲۰۱۰ : ۲٤٦) . وەك نموونەي ۱۳:

هۆكارى سييهم: لادانى زمانى (Deviation): ئهم هۆكاره راستهوخۆ وابهستهيه به بهكارهينهرى زمانهوه ، چونكه قسمكهر ههنديكجار تووشى لادان دەبيت لهبهكارهينانى يهكهيهكى زمانيدا لهرووى مهبهست و ناوەرۆكهوه ، واته وشهيهك لهواتا بنهرهتييهكهى ، كه ئهمه لهخوازهش نزيكى دەكاتهوه لهواتا بنهرهتييهكهى ، كه ئهمه لهخوازهش نزيكى دەكاتهوه (كلودجيرمان و ۲۰۰۰ : ۲۰۲)، ئهولادانه زورجار لاى وەرگر قبولدهكريت ، و دەروات (ستيفن اولن ، ۱۹۹۷ : ۱۷۷) .

لادانی زمانیی دهکری نهخوّوه و به شیّوهیه کی هه په مهکی بیّت ، یان به مه به ست و دروستکراوبیّت ، لادانی زمانی نه زمانه وانیدا گرنگییه کی نهوتوّی پیّنادریّت چونکه گهر کرده که سیستماتیکی نه بیّت ، ده بیّته هوّی دروستبونی نیّلی زمانیی و دواتریش نه نجامدانی کرده ی گهیاندن نا توزده کات (بیّستون حه سهن، ۲۰۱۲ : ۲۷۹) .

لادانی زمانیی مهرج نییه ههمیشه لای قسه که ره وه بیّت ، به نکو ده کریّت ، هه ندیکجار گویّگر هوٚکاری لادانی زمانیی بیّت ، ئهمه ش به هوی نینه گهیشتن نهمه به ستی و تنه که ، ئهمه ش به هوی نینه گهیشتن نهمه به ستی و تنه که ، که مؤر جار به هه نی نینه گهیشتن نهمه به ستی و تنه که ، که زوّر جار به هه نی نیکده دریّت موه نینجا نه گهر نه و نیکدانه وهه نه به بلاوبوویه وه و به کارهیّنرا نه وا جیگیرده بیت ، و ده بینته هوی گورانی و اتای و شه که . یه کیکتر نه هو کاره کانی نه و جوّره گورانه ده گهریّت موه بو جیاوازی زوّری نیّوان دوو به رهی کوّره نی و نوی (د. ابراهیم انیس ، ۱۹۷۲ ، ۱۳۵) وه ک نموونه ی (۱۶)

نموونهى١٤ - كوردايهتى :

چەمكى ئەو وشەيە گۆرانى بەسەردا ھاتووە لەنيوان بەرەي كۆن و نوپيدا ، بەم شيوەيە :

- i- لهبهرهی کوندا (کوردایه تی) و شهیه کی پیروز و پر به هاو ناکاری جوان و خوّبه ختکردن و به رگریکردن دهگهیه نیّت نه خاك و گهل و نیشتیمان .
- ب- بهلای بهرهی نویّوه که تازه پیکّهیشتووهکانی ئهم سهردهمهن ، ئهوا کوردایهتی تارادهیهك بهها و دهلالهتهکانی پیّشووی لهدهستداوه ، به نکو لهههندی بهکارهیّنانیدا مهبهست و واتای پیّچهوانهی واتا بنهرهتییهکهی خوّی دهگهیهنیّت .

لادانی زمانیی بهروونی زیاتر لای مندال دەردەكەویّت ، چونكه مندال لایەنی فـۆرم بهلایـهوه گـنگتره وەك ئـهركی زمـانیی ، ئهو فۆرمانه مندال دەیگشتینیّت بهسهر ههموو لییّجووهكانی فۆرمهكهدا . وەك نموونهی١٥٥ :

نموونهی ۱۵- بابه

به لای مندالهوه ههموو پیاویک (بابه) یه واته:

باوك = يياو تهنانهت نهگهر يياو و ژنيك بهيهكهوه بين ، دهنيت :

ژنهکه و باوکی

لاداني زمانيي وەنەبى تەنها تايبەت بيت بە لادانى واتايى ، بەڭكو دەكىرىّ لادانيى زمانيى بەھۆي يابەندنەبوون به ياساكاني زمانه وهبيّت ، ئينجا ياسكان له هه موو ئاسته كاندا ، چونكه زمان له هه موو ئاسته كاندا ديارده يه كي ياسابه نده ، ههرلادانيّك لهو ياسايانه دمبيّته هوّى گوّران له زماندا ، لهم رووهوه (ليچ) ههشت جوّر لادان دهستنيـشان دمكـات (دليّـر صـادق ، ۲۰۰۹ ، ۲۹: ۲۰۰۹)، کهبریتین له :

- ١-لاداني ليكسيكي
- ٢-لاداني فۆنۆلۆژى
 - ٣- لاداني كاتي
 - ٤-لاداني شيوازي
- ٥- لاداني واتايي
- ٦-لاداني رستهسازي
 - ٧- لاداني زاري
- ۸- لادانی نووسینی

هۆكارى چوارەم : قەدەغەكردنى وشە(Taboo) : يەكپكى ئەھۆكارە سەرەكىيەكانى گۆرانى واتــا ئەزمانــدا ، ئەھەموو زمانێکدا هەندێ وشه و دەربرین هەن بەکارهێنانیان قەدەغەدەکرێت ،چ بەھۆکارى ئاینی یان کۆمەلاٚیەتی یان دەروونی یان رۆشنېيرى ... تد بيّت ، ئينجا لەجيّى ئەو وشەتابووكراوانە وشەي نويّ بەرامبەر بەدياردەكان بەكاردەھيّنريّت ، يان بەوشـەي تر داده پوشرێن(شيلان عوسمان ، ۲۰۰۹ : ۷۰) دياره ئهمهش جوٚرێکه لهگوٚرانی واتا له زماندا . وهك نمونهی ١٦ ، ١٧:

١٧ – عەورەت : عەورەت _____ ھەموو ئەندامە ھەستىارەكانى (سىكسى) مرۆڤ

لهراستيدا لهزماندا وشهكاني(ئهوانيّل ،عهورهت ..تد) واتاى ديارى خوّيان ههيه به لأم جيّگرتنهوهيان به وشهنويّيهكان و گهیاندنی واتا نوییهکانیان وهك (دیو ... تد) نهمه نهنه نجامی تابووكردنی وشه رهسهنهکه و ههنگری واتاكانه نهلایهن كۆمەنموه .كە ئەمە بۆخۆي گۆرانە ئەواتاي وشەكانى (ئەوانيل ، عەورەت)دا .

بەشى دووەم هۆكارەكانى كشانى واتا

هۆكارەكانى كىشانى واتا گەلىكى ، دەكرىت ئەو ھۆكارەكانىە بەدوو گىروپ بخرىنىەروو ، گرويىكىان يەيوەنىدىيان بههۆكارەكانى نـاوەوەى زمانەوەھەيـە ، و خـۆى لـە يەيوەندىيـە رێزمانىيەكانـدا دەبينێتـەوە ، گرويـى دووەم لـەھۆكارەكان يەيوەندى بەدەرەوەي زمانەوە ھەيە . ئەم لىكۆلاينەوەيە بەشيوەيەكى جيا لەو يۆلىنكردنە و بەگشىتى شەش ھۆكار بۆ كىشانى واتا ده خاته روو ، كه بريتين له :

ھۆكارى يەكەم : ييويستى ژيانى كۆمەل

هۆكارى دووەم : واتاى ميتافۆرى Metaphor

هۆكارى سێيهم: دياردەكانى هاوبێژى و فرەواتايى

هۆكارى چوارەم : خواستنى وشەي بيڭانە

هۆكارى يينجەم:هۆكارە ريزمانييەكان

هۆكارى شەشەم: كشانى واتا بە ينى يەيوەندىيە سىنتاگماتىكىيەكان(Sentagmatic

ھۆكارى يەكەم : پيويستى ژيانى كۆمەن :

بیگومان پیشکهوتنی ژیانی مروّق و گهشه کردنی بواره جیا جیاکانی ژیان، فراوانبوونی زمانی به دواوه ده بیّت. چونکه له چوارچیّوه ی فراوانبوونی زماندا که گه لی هوکاری رامیاری و جوگرافی و سه ربازی و کوّمه لایه تی و شارستانی و زانست و ته کنوّلوّژی ده بنه بنه ما و بناغه و روّلی تیّدا ده بین ، پیویسته و شه و زاراوه ی نوی به کاربیّت, کاتیّکیش که و هه کانی زمان به شی نه و هه موو گه شه و گوّران و پیشکه و تنانه ناکه ن , په نا ده بریته به ربه کارهیّنانی و شهیه ک بو چه ندوات و مه به ستیّک به نه مه دیارده ی کشانی و اتا دیّنیّته ناراوه . و اته وه ک پیشتر ناماژه مان بوکرد ، فورمه کوّنه کان به لام به مه به ستی نوی به کارده هیّنریّن (د . احمد مختار ، ۱۹۹۸ ؛ ۲٤٤) . وه ک نمونه کانی (۱۸ – ۱۹) ؛

۱۸- خانم : لهسهرتاو تا سالأنی كۆتایی په نجاكانی سهدهی رابردوود تهنها به ژنی ئاغا و دهرهبهگ و كهسه پایهدارهكانی كۆمهلایهتی و كالبوونهوهی جیاوازی چینایهتی نیستا و شهی (خانم) به ههموو ژنیك دهوتریت :

واته:

ييش شيستهكان خانم = ژنى ئاغا و مير و سهروك خيل

ئيستا خانم = ههموو ژنيك

۱۹ - نۆكەر : ئەم وشەيە سەرەتا و بەكارھێنانى بەرانبەر بەوكەسانە بـووە ، كـە خزمـەتكارى مـاێى ئاغـا و دەرەبـەگاكان بوون، بەلام دواتر ئەئە نجامى گۆړانى ژيانى كۆمەنگا و بەھۆكارى راميـارى و داگيركـارى ، بەرانبـەر بەھـەموو ئـەو كەسـانە بەكاردېّت ، كە خزمەت بەداگىركار و زۆرداران دەكەن . واتە :

سەرەتا نۆكەر = خزمەتكار

هۆكارى دووهم : بوونى واتاى ميتافۆرى (Metaphor):

خواستنی واتا : یـهکی نـه رِیْگا هـهره بـاو و دیارهکانی پهیـدابوونی دیـاردهی کـشانی واتا خواستنی واتایـه (Metaphor)، چـونکه نـهریّی خواستنهوه وشه واتای نـویّ بهدهست دههیّنیّت (جـون لاینـز ،۱۹۸۰ : ۱۷). (میتافوّر دیاردهیه کی زمانی بهربلاّوه ، نهزوّر شیّوهی گهیاندنـدا دهبینـریّ ، ئاخاوتنی رِوْژانـه ، وتـاری ئـاینی ، گوتـاری رِوْژنامه ، نووسینی فه نسه فی ...تد (بکر عمر علی ۲۰۰۰، ه.).

پهیدا کردنی واتای نوی که رئی خواستنهوه زوّرجار لهسهر بنهمای ههبوونی پیّوهندی له نیّوان واتای هوّشهکی وشهکه و واتا خواستراوهکهدا پیّوهندییهك ههبیّت. یان سیفهتیّکی واتا هوّشهکییهکه له واتا خواستراوهکهدا پیّوهندییهك ههبیّت. یان سیفهتیّکی واتا هوّشهکییهکه له واتا خواستراوهکهدا ههبیّت(Michael ، 2007 ، Michael)

واتای میتافۆر زۆرجار و لای زۆر نهزنانایان به نالۆژیك نهقه للمدراوه ، چونكه زۆریك نهزمانه وانان نه و بروایه دان كه(میتافۆر رهگهزی نامۆیی و تیرامانی تیدایه ، بۆنموونه (هینن نه دیارترین تاییه تمه ندی میتافۆر جوری نه و صدمه)(شۆكبوونه) یه كه دهیهینیته ئه نجام (بكر عمر علی ، ۲۰۰۰ ، ۹۰) بیردسلی واتای میتافۆر به وه نه واتای هؤشه كی جیاده كاته وه ، كه نه میتافوردا زورجار ههست به دژایه تیكردن دهكریت . نه گهن ههموو نه و بوچوونه جیاواز و جوراوجورانه دا سه باره ت به میتافور ، ههرگیز ناتوانری نكولی نه رونی دیارده که بكریت ، نه کشان و فراوانكردنی واتای یه که زمانیه کاندا ، بو زیاتر رونکردنه وه نموونه کانی (۲۰ – ۲۲ – ۲۲ – ۲۲) ده هینینه وه :

```
۲۰ - بازارگهرمه
```

۲۱- زۆرى رست

۲۲-کهسیکی بی رووه

27- كابرا خليسكا

گەر سەيرى نموونەكانى سەرەوە بكەين ، دەبينين ، ھەريەك ئەوشەكانى (گەرم ، رست ، بى روو ، خليسكا) واتاى ھۆشەكى خۆيان ھەيە ، بەلأم ئە پال واتا ھۆشەكىيەكانياندا واتاى ميتافۆريشيان پەيداكردووە ، و ئەو سياقانەدا(context)واتا مىتافۆرىيەكان زياتر مەبەستە . بەم شۆوەيە :

له (۲۰)دا گهرم واتای گهرمی و دژواتای ساردی ناگهیهنیّت ، به نکو واتای جموجوّنی باشی بازار دهگهیهنیّت .

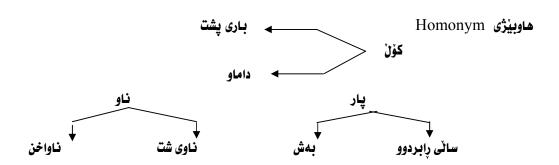
له(۲۱)دا رستن واتسای هوشه کی ههیمه و برتییمه ، لمه رستنی خوری و موو ...تند بملاّم لمهو رسته یه دا مهبه ستیّکی تسر دهگه یه نیّت که نه ویش (زوّر وتن و چه نه بازییه ..تد)

له (٢٢)دا (بيّ روو) واتاى هوْشهكى خوّى ههيه به لأم لهو بهكارهيّنانهدا واتاى (بيّشهرم و حهيا)هاتووه .

له (۲۳)دا وشمی(خلیسکا) بمواتای کموتن نایمت ، که واتا هۆشمکییمکمی خۆیمتی بمنکو بمواتای (تیّکموتن و خمنّمتاو و دۆراو . .تد)دیّت .

هۆكارى سێيهم : بونى دياردەكانى هاوبێژيى و فرەواتايى و لێٽى :

بوونی پهیوهندییهکانی ناوهوهی زمان هوٚکاریّکه بـوٚ کشانی واتـای یهکـه زمانییهکان ، چـونکه پیّناسـهی ههرسـیّ جـوٚری پهیوهندی واتایی نـاوهوهی نیّـوان یهکـه زمانییهکان لهخانیّکـدا یهکدهگرنـهوه ، کـه بریتییه نـه : فوّرمیّـك چـهند واتـا و مهبهستیّك دهگهیهنیّت ، دیاره کـه واتـاکـهی کشاوه . بـوٚ نموونه با لهو وشه هاوبیّژنه بروانین :

روّني هاوبيّري له كشاني واتاي وشهكاندا تهنانهت لهموّرفيمه بهندهكانيشدا بهرچاودهكهويّت. بوّنموونه:

۱ ـ هاوبيّژي له موّرفيّمي بهنددا (Bawnd Morpheme) ودك نموونهي ٢٤:

نموونهی ۲۲- مۆرفیمی (ه) ئهم واتایانه دهگهیهنیت ، دیاره مهبهست نه واتای ریزمانییه :

ا ـ ئامرازى خستنه سهر بۆ وابەستەكردنى ديارخەر و ديارخراو . وەك :

ب ـ ئامرازى بانگهيشتن . وهك :

دایکه ، باوکه

ج ـ نیشانهی ناسیاوی . وهك :

کوره زوری چاوهریکرد .

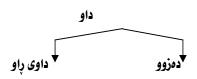
د ـ جيناوي لكاو بو كهسى دووهمى تاك ئهگهر لهگهل كردارى داخوازيدا هات . وهك .

بكره ، بفروشه ، بخوينه .

ه ـ كردارى ناتهواوى كاتى ئيستا . وهك :

- ــ نووسهرهكه بهتوانايه .
 - ـ دێيهكه جوانه

فرمواتا Polysimy

لهو نموونانهدا دیاره که وشهکانی(کوّل ، پار ، ناو . تد) یان موّرفیمه بهندهکانی(ه) توانای گهیاندنی چهندین واتای جیاوازیان ههیه ، واته ههمان فوّرم به لاّم واتایهك زیاتر دهگهیهنیّت ، که نهمه کشانی واتایه له زماندا . بهم شیّوهیه دهبینین ، دهکری ، وشه هاوبیّرُو فرمواتاکان که به خوّشیان کهرهستهی لیّلان (Ambiguity)لهزماندا هوّکاریّك بن بوّ کشانی واتا .

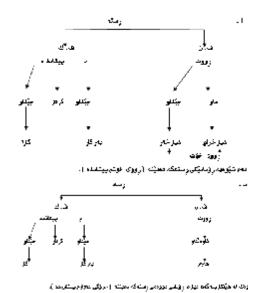
هۆكارى چوارەم : خواستنى وشەي بېگانە :

هۆكارى پێنجهم : هۆكارى رێزمانى(Grammatical) :

زۆرجار دەربرپنێك بەھۆى ڕێزمانەوە واتاكەى دەكشێت ، و واتاى زياتر دەگەيەنێت ، ھەرچەندە ئەو حاڵەتە زياتر لە لێڵى سينتاكسى(Syntax Ambiguity)نزيك دەبێتەوە ، بەلام لەگەل ئەوەشدا وەك ھۆكـارێكى ڕێزمـانى سـەيردەكرێت بـۆ زياتركردنى واتاى يەكەزمانى و دەربرپنەكان .(د. مقبول على،٢٠١١ : ١٣٦) وەك نموونەي٢٦ :

نموونهی ۲٦ — رووتم پیشانده

. ئەو رستەيە ئەم دوو واتايەي ھەيە، كە ئەم دوو ھێڵكارىيەدا روونى دەكەينەوە(دارا حميد ، ٢٠١٠ : ١٢٠).

هۆكارى شەشەم : ئەرپى پەيوەندى(تەكنشينى(Sentagmatic):

بریتییه نه پهیوهندیی سینتاکسیی نیوان وشهکان به پیی گونجان و دهرکهوتنیان نهگهن یهکتردا. بهمهش زوّر جار نرخ و بههای وشهکان نه پیّی پهیوهندییهوه نهگهن بهدهست دیّت . پیکهوه هاتن و پهیوهستبوونی وشهکان نهم جوّره پهیوهندییه سینتاکسییهدا ههندی جار دهگاته ئاستیک ئهگهریهکی نه کهرهستهکانیش باس نهکریّت نه رستهکهدا کهرهستهکانی تر واتاکه دهگهیهنن. واته وشهیهک نهگوتنهکهدا واتاکهی دهکشیّی و واتای نهویهکدار دهگهیهننت ، که نهوتراوه (ساجیده فهرهادی، ۲۰۰۲ : ۱۰) وهک نموونهی ۲۷:

٢٧- كه ههوائي را يهرين بلاوبوويهوه ، شار بهجاري خروشا .

لهو رسته یه دا نه راستیدا که رهسته یه کباس نه کراوه ، که (خه نک) ه به نام په یوه ندی نیّوان (خه نک) و شار) به راده یه کپته و و به هیّزه ، که ده رنه که و تنی و شهی (خه نک) هیچ کاریگه ربیه کی نه کردوّته سه رواتای گشتی رسته که ، چونکه (شار) توانیویه تی واتای خه نکیش بگه یه نیّت ، واته واتاکه ی کشاوه ، چونکه هه موو که سده زانیّت ، که مه به ست نه شار خه نکی شاره نه ک شار خروّشان .

ئەنجام:

لهكوتاني ئهم ليكولينهوهيهدا گهنشتينه ئهم ئه نحامانهي خوارهوه:

- ۱- گۆران لەزماندا دەكرى ، وەك پيۆيستىيەكى زمان سەيربكريت ، ھيج زمانيك نييە گۆرانى تيدا روونەدات ، ئينجا ئـەو دياردەيە بەشيودى سيستماتيكى و بەرنامەريدى دەبيت ، نەك بەشيوديەكى رەھا و ھەرەمەكى ، لەبەرئـەوە نابيتـه ھۆى مەترسى بۆسەرزمان ، بەئكو بەپيچەوانەوە زۆرجار مايەى سوودبەخشينە بەزمان .
- ۲- گــۆپان لهزمانــدا گــه لئ هۆكــارى هــهن، زۆرى هۆكارەكــان وابهســتهن بــه بــواره جياوازهكــانى ژيــانى كۆمــه ئگاوه،
 لهبهرئهوهيه دهبينين، هۆكــارى كۆمه لأيــه تــى و رۆشـنبيرى و گهشــه كردنى ژيــانى كۆمــه ئ، بــههاو نرخــى ناونراوهكــان
 له ژيــانى كۆمه ندا و زانست و تەكنۆلۈژيا رۆنيان ههيه ئه گۆرانى زماندا.
- ۳- کشانی واتا جۆریکه لهجۆرهکانی گۆرانی واتا ، ئهم دیاردهیه زیاتر لهواتای تاییهتییهوه بهرهو واتای گشتی دهبیت ،
 واته یهکهی زمانی سهرهتا بهمهبهستیکی سنوورداری تاییهت بهکاردههینریت ، بهلام دواتر بهمهبهستی فراوانتر و
 گشتگرتر بهکاردههننرنت .

- ٤- کشانی واتا پیویستییه کی زمانه و گرنگی بهرچاوی ههیه لهچاره سهرکردنی گرفته کانی زماندا ، چونکه هیچ زمانیک له توانایدا نییه تهنها به کهره سته زمانییه کانی ناو بو ههموو شته کانی دهوروبه رو ژینگه ی مروّق ده سته به ربکات ، له به رنه و نه به رانبه ربه وینه یه کی زیاتر ، که نه مه کشانی واتایه له واتاسازیدا .
- ٥- لهدیارترین هوکارهکانی کشانی واتا پهیوهندییهکانی ناوهوهی زمانن، لهوپهیوهندییانه ش ، هاوبیدژی و فرهواتایی و لیکی .. تد ، چونکه چهمکی ههریهکیک لهو جوّرانهی پهیوهندی واتایی کشانی واتا لهخوّدهگریّت ، لهبهرئهوهی کورتهی پهیوهندیهکان بریتییه له یهک فوّرم به لام واتایهک زیاتر بگهیهنیّت ، که نهمهبوّخوّی کشانهی واتایه . همهروهها له هوّکارهکانی تسری کشانی واتا خواستنی وشه و پهیوهندی نیّوان یهکهزمانیهکانه لهقالبی رستهدار Syntagmatic).

سەرچاوەكان :

سەرچاوەكوردىيەكان:

- ۱– بهکر عومهر عهلی (۲۰۰۰) میتافۆر له <u>روانگهی زمانهوانییهوه</u> ، نامهی دکتۆرا ، کۆلیٚژی زمان ، زانکۆی سلی*م*انی .
- ۲-بیّستون حهسهن ئهحمهد (۲۰۱۲) <u>کۆمه نهوشه و پیّکهوههاتن لـهزمانی کوردیـدا</u> ، بهڕیّوهبـهریّتی چـاپ و بلاّوکردنـهو*هی س*ـلیّمانی . سلیّمانی .
 - ٣- دارا حهمید محمهمهد(۲۰۱۰) واتاسازی ههندیّ لایهن له سیمانتیك و پراگماتیكی كوردی ، سلیّمانی .
 - ٤- دلير صادق كانهبى (٢٠٠٩) هەندى لادانى زمانى لاى سى شاعيرى نويخواز ، دەزگاى توپژينهوه و بلاوكردنهوهى موكريان ، هەولير .
- ٥- ساجده عبدالله فهرهادی(۲۰۰۲) ، پهیوهندی واتایی نیوان کار و بهشهکانی تری رسته ، گوَقَاری ((زانکوی سلیمانی)) ، ژماره (۹) ، به سلیمانی کا د د ۲۰ . ، به شی B ، ل ۱ ـ ۲۰ .
 - ۲- شیلان عوسمان (۲۰۰۹) کارابوونی زمان له پهیوهندییه کومه لأیه تییه کاندا , ده زگای تویژینه وه و بلاو کردنه وه ی موکریان ، ههولیر .
 - ٧- صباح رشيد قادر (٢٠٠٠) هاويێژوفرهواتا له گيرهكدا ، نامهي ماستهر ، زانكوي سليماني ، كوليچي زمان
 - ٨- طالب حسين على (١٩٩٨) هەندى لايەن لە يەيوەندى نێوان رستە و واتنا ، نامەي دكتۆرا، كۆلێڙي ئاداب ، زانكۆي سەلاحەددين .
 - ۹- د. عەبدولواحید مشیر دزەیی (۲۰۰۹) واتاسازی چەند لیکوٽینەوەيەکی سیمانتیکی و پراگماتیکییه ،دەزگای موکریان 🛚 هەولیّر .
 - ١٠- د.عه بدولواحيد مشير دزهيي (٢٠١١) ليكسيكولوچي ، ههولير .
 - ۱۱- عبدالله عزیز محمد ، (۱۹۹۰) گۆرانی واتای وشه لهزمانی کوردیدا ، نامهی ماستهر ، کۆلیّژی ئاداب ، زانکۆی سهلاحهددین .
 - $^{-1}$ د. فه تاح مامه ($^{-1}$ ته سك بوونه وهى واتا $^{-1}$ گوڤارى $^{-1}$ وانكۆى سليمانى $^{-1}$ ، رُماره $^{-1}$ ، به شى $^{-1}$ ، $^{-1}$ ، $^{-1}$
 - ۱۳- كۆرش سەفەوى ، (۲۰۰٦) چەند لايەنيكى واتاسازى ، و. دلير صادق ، دەزگاى توپژينەوە و بلاوكردنەوەى موكريان ، ھەولير .
 - ۱٤ کلود جیرمان و ریمو نوبلان (۲۰۰۳) واتاسازی ، و. د. یوسف شهریف سه عید , ده زگای تویژینه وه و بلاوکردنه و هی موکریان هه ولیر .
 - ١٥- محهمهد مهعروف فهتاح(١٩٩٠) زمانهواني ، ههوليّر .
 - ۱٦- د. محهمهد مه عروف فه تاح (۲۰۱۰)ليكۆلينه وه زمانه وانييه كان ، ده زگاى توپژينه وه و بلاوكردنه وهى موركيان ، ههوليّر .
 - ١٧- د. محهمهد مهحوی ، (٢٠٠٩) زانستی هیّما ، هیّما و واتا لیّکدانهوه ، ب. یهکهم ، زانکوّی سلیّمانی .
 - ۱۸- مەعروف قەرەداخى (۱۹۷۳) فەرھەنگى كشتوكال ، بەرگى دووەم ، كۆرى زانيبارى كورد ، بەغدا . .

۱۹- هوْگر مەحمود فەرەج ، (۱۹۹۳) بوارەواتاييەكان ئىكۆٽىنەوەيەكى واتاسازى بەراوردە ، نامەى ماستەر ، زانكـۆى سەلاحەددىن ، كۆئىجى ئاداب ، ھەوئىر .

سەرچاوە عارەبىيەكان:

- ۱- د. احمد مختار عمر ، (۱۹۹۸) علم الدلالة ، عالم الكتب ، القاهرة .
- ٢- د.ابراهيم انيس (٢٠٠٣) ، من اسرار اللغة ، مكتبة الا نجلو المصرية ، مصر .
 - ٣- د. ابراهيم انيس (١٩٧٢) دلالة الالفاظ، دار الا نجلو المصرية، مصر.
- ٤- د. ابراهيم خليل (٢٠٠٩) ، المدخل الى علم اللغة ، دار المسيرة للنشر والتوزيع و الطبع، عمان ، الاردن .
 - ٥- جون لاينز ، (١٩٨٠) علم الدلالة ، ترجمة مجيد عبدالحليم الماشطة و اخرون ، البصرة .
 - ٦- ستيفن اولن ، (١٩٩٧) دور الكلمة في اللغة ، ترجمة د. كمال محمد بشر ، مصر .
 - ٧-د. مقبول علي بشير (٢٠١١) الاتساع في المعنى ، عالم الكتب الحديث ، الاردن .
 - ٨- د. نور الهدى لوشن (١٩٩٥)علم الدلالة دراسة وتطييق ، ليبيا .

سەرچاوە ئىنگلىزىيەكان :

- 1- Crystal . D .A .(2003). <u>Dictionary of Linguistics and Phonetics</u>, Blackwell Oxford. London.
- 2 James. R. Hurfuerd (2007) Semantics. Cambridge University.
- 3-L, J Cohen, (1966) The Diversity of Meaning. 2nd ed, G.B.
- 4- Löhner, Sebastan (2002) Understanding Semantics, Oxford; Oxford University Press.
- 5- Lyons , J (1990) Language and Linguistic , Combridge ; Combridge University , Press .
- 6- Micheal McCarthy(2007) English Collocation in Use, Cambridge University Press.

ملخص البحث

تتناول الدراسة الموسومة ب(توسيع المعنى) موضوع توسيع المعنى واسبابه في اللغة الكوردية، وتتطلب دراسة توسيع المعنى تناول موضوع التغير في اللغة اسبابه و انواعه ، و تتكون الدراسة من فصلين :

الفصل الاول: درس الباحثان توسيع المعنى والتغير في اللغة في مبحثين:

المبحث الاول: يتناول مفهوم و تعريف التوسيع في المعنى

المبحث الثاني: يتناول مفهوم اسباب تغير المعنى

الفصل الثاني فقد خصص لدراسة اهم اسباب توسيع المعنى . وقد عـرض الباحثـان سـتة اسـباب لتوسـيع المعنـى ، وفي النهايـة عرضا اهم النتائج التي توصلا اليه،و منها :

- ١- التغير في اللغة ظاهرة حتمية ، ولا يوجد لغة مستثناه من التغير ، وهي تحدث بشكل مبرمج .
- ٢- توسيع في المعنى الدلالي للوحدات اللغوية ضرورة لغوية ، وذلك لوجود حاجة المجتمع الى مضردات حسب التغيرات الاجتماعية والعلمية ... الخ ، وممالاتك فيه لايوجد لغة تستطيع توفير ذلك اكم الهائل من المفردات لـذللك تعود المجتمع لاستخدام الفاظها القديمة بدلالات جديدة .

Abstract

This research which is entitled (extension of meaning) talks about extension of meaning in Kurdish Language. It also requires extension to be one of the subjects and because of that the researchers talk about the kind and reasons of changing in language. The research consists of two parts:

The first part consists of two branches:

First branch sheds light on concepts and definition of extension.

Second branch is about concept and reasons of changing meaning.

Second part: in this part the most reasons of extension are stated and the most important results are determined al the end such as:-

- 1- Changing in language is necessary, no language is out of changing, and this will happen systematically.
- 2- Extension in linguistic unit is necessary because everyday life changes and scientifically that is way no language can provide large number of terms, because of this reason man depends on the old wards to renew and using them in new purposes, and this is extension.